

Bírálat

Németh Károly „*Monogenetikus vulkanizmus globális perspektívája, helye a vulkán geológiában és annak társadalmi hatása*”

című MTA doktori értekezéséről

Németh Károly dolgozata mintegy 100 oldalnyi terjedelemben mutatja be a monogenetikus vulkanizmust, s a Szerző e tárgykör kutatásában betöltött szerepét. A munkához 31 oldalas irodalomjegyzék tartozik; emellett a Szerző az értekezéséhez 9 mellékletet is csatolt. A dolgozatban illusztrálását 47 darab ábra segíti. A következőkben röviden bemutatom a disszertáció felépítését, s értékelem az abban foglaltakat formai és tartalmi szempontból; végül véleményezem a Szerző tudományos téziseit.

1. A disszertáció felépítése

Az első két rövid fejezetben a Szerző az előzményeket és a célkitűzéseket ismerteti, illetve az alkalmazott módszereket foglalja össze; utóbbi a kutatás gyakorlati munkáinak valóban csak nagyon rövid összefoglalása, s ezzel kapcsolatban az olvasót az első mellékletre mutató linkhez irányítja. Tekintettel arra, hogy a hivatkozott munka maga is meghaladja a 200 oldalas terjedelmet, e megoldás mindenképpen elfogadható. Ugyanakkor egy (látszólagos?) ellentmondást véltem fölfedezni a bevezető gondolatok között. A Szerző ugyanis azt írja, hogy „a monogenetikus vulkánok tanulmányozásának reneszánszát a 70-es évekre tehetjük”, ám sem itt, sem később nem tesz említést korábbi kutatásokról.

A harmadik fejezetben Szerző a monogenetikus vulkanizmus koncepcióját ismerteti 10 alfejezetben. Az első alfejezetben összefogott, de alapos áttekintést kapunk a kérdésről. A második és harmadik alfejezetben a monogenetikus vulkanizmus típusainak (salakkúpok, lávafröccs-kúpok, maar vulkánok, tufagyűrűk), illetve a vulkánmezők összefoglaló jellemzését és elemzését olvashatjuk. A negyedik alfejezet a poligenetikus és monogenetikus vulkanizmus összehasonlításával és elkülönítésével; az ötödik, hatodik és hetedik alfejezet rendre a „száraz”, a „nedves”, illetve a két típus közötti átmenetekkel; a nyolcadik a monogenetikus vulkánok geomorfológiai változásával foglalkozik; az utolsó két alfejezetben a monogenetikus vulkanizmusnak a Szerző által kidolgozott „magmaforrástól a felszínig” modelljét ismerhetjük meg.

A negyedik fejezet – címe szerint – a Szerzőnek a monogenetikus vulkanizmus kutatásában elért új tudományos eredményeit foglalja össze. A cím kissé félrevezető, hiszen a

korábbi fejezetekben is megismerhettük a Szerző számos alapvető jelentőségű eredményét. A kilenc alfejezet közül az első öt inkább globális áttekintést nyújt a Szerző öt kontinenst érintő kutatásairól; a hatodik a vulkángeológia rétegtani vonatkozásáról szól; az utolsó három pedig a vulkáni földtani örökség értékeiről, a geodiverzitás-kutatás vulkáni területekre való adaptációjáról, illetve a kutatások közvetlen társadalmi hasznáról ejt szót. A „szót ejt” kifejezés nem véletlen: mindezekről mindössze szűk kétoldalmi terjedelemben olvashatunk a disszertációban. Úgy vélem, hogy e kérdéskör bővebb kifejtést (talán külön fejezetet) érdemelt volna, annál is inkább, mert a címben jelzett „társadalmi hatás” részletesebb bemutatására itt lett volna mód.

2. Forma és stílus

A disszertáció formai szempontból megfelelő. A vonalas és fényképes ábrák minősége kifogástalan, s az sem zavaró, hogy az ábrákon belüli esetleges feliratok angol nyelvűek. (Ezt a Szerző a bevezetőben előre jelezte.) Ugyanakkor sajnálatosnak tartom, hogy a magyar „fejezet” szó helyett rendre az angol „chapter” olvasható mind a tartalomjegyzékben, mind a törzsszövegben. A magyar szöveg számos helyen érezhetően az angol eredeti fordítása, ám ez csupán néhány esetben hat értelemzavaróan. Azt azonban szóvá kell tennem, hogy (véltetően az angol szaknyelv hatására) több szakkifejezés egybe-, illetve különírása helytelen, de legalábbis következtelen (például vulkán geológia vulkángeológia helyett, klíma változás klímaváltozás helyett, magma forrás magmaforrás helyett, stb.). Mindezek a disszertáció tudományos értékét nem befolyásolják.

3. Tartalmi értékelés

A benyújtott disszertáció meggyőző összefoglalása annak a hatalmas munkának, amit Németh Károly eddigi szakmai pályafutása során véghez vitt. E kiváló tudósi teljesítmény, tekinthetjük jelen formájában akár komoly életműnek is, a nemzetközi szinten is jelentős eredményeket fölmutató magyar vulkanológia legkiemelkedőbb teljesítményei közé tartozik. (Az irodalomjegyzékben Németh Károly több, mint 130 tudományos publikáció szerzőjeként szerepel!). A monogenetikus vulkanizmus kérdésköre napjaink vulkanológiájának egyik legdinamikusabb fejlődő területe, s Németh Károly módszertani, gyakorlati és elméleti eredményei nem egyszerűen jelentősek, de alapvetőnek, sőt úttörő jellegűnek nevezhetők.

Mint minden eredeti és fontos tudományos munka, Németh Károly dolgozata is továbbgondolásra ösztönöz, s így több kérdés is megfogalmazódhat az olvasóban. Ezek közül az alábbiakról várom a Szerző véleményét.

i. A vulkánmezőkkel kapcsolatban a disszertáció megemlíti az irodalomban megjelent azon felvetést, hogy a platólávákat produkáló vulkanizmust nevezhetjük-e monogenetikusnak, hiszen – mint a Szerző idézi – „az egyedüli különbség az ilyen magmás provinciák és a tipikus

vulkánmezők között csupán a magma produktivitás és a magma feláramlásának sebessége között van.” Kérdés azonban, hogy a magma produktívitasában jelentkező különbség nem jár-e, járhat-e együtt az egyes vulkáni események révén az anyag térfogatának olyan mértékű növekedésével, amely – amennyiben monogenetikus vulkanizmusnak tekintenénk – valójában relativizálná a monogenetikus vulkanizmus egyik fő jellemzőjének tekintett kis volumenű anyagszolgáltatást?

ii. A Szerző több helyen (például a „száraz” monogenetikus vulkanizmusról szóló 3.5 alfejezetben) utal arra, hogy vannak nagyobb tömegű és komplexebb felépítésű monogenetikus vulkánok. Tekintheők-e ezek (vagy ezek közül egyesek) a poligenetikus vulkánok felé mutató átmeneteknek, illetve a későbbiekben nem lenne-e célszerű megpróbálkozni valamiféle „átmeneti” típus elkülönítésével? Tekintheők-e, a 39. ábra d) (és esetleg c)) csoportjába tartozó vulkáni formák átmeneti formáknak? Ha nem, miért nem?

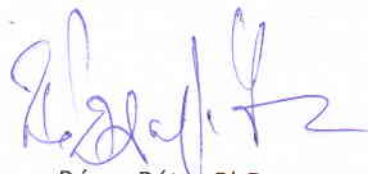
4. A tézisek

A benyújtott tézisfűzetben Németh Károly kilenc tézispontot fogalmazott meg. Ezek közül négy magyarországi, a többi főként új-zélandi, dél-koreai, délnyugat-csendes-óceáni és szaúd-arábiai kutatásaihoz kapcsolódik. E téziseket új tudományos eredményekként elfogadom.

5. Összegzés

Németh Károly disszertációja nemzetközi mércével mérve is kiemelkedő kutatói pályájának színvonalas és meggyőző összefoglalása, s ennek alapján **a disszertáció nyilvános védésre bocsátását, majd ezt követően az MTA doktora cím megítélését feltétlenül támogatom.**

Debrecen, 2023. július 31.

Rózsa Péter PhD
ny. egyetemi docens